

Vecākiem

Speciālists atbild uz vecāku jautājumiem:

- Kāpēc bērns visu laiku grib gulēt man blakus?
- Kad būtu jāsāk uztraukties, ka mazais šad tad piečurā bikses?
- Vai man būtu jāuztraucas, ka bērniņam krakšķ locītavas?

Tēva loma mūsdienu ģimenē

Pētniece Nora Jansone-
Ratinika analizē tēva
lomas maiņu ģimenē

Silto smilšu rotallaukums

Pedagoģes Diānas Timofejevas
izgudrojums ļauj bērniem un
pieaugušajiem harmonizēt sevi
radošās nodarbībās ar dabas materiāliem

Speciālists atbild uz vecāku jautājumiem

FOTO: <http://hdwallpaper2013.com>

Kāpēc bērns (jau trīs gadus vecs) visu laiku grib gulēt man (mammai) blakus? Pats naktī iekāpj gultā blakus un visu laiku ar vienu roku vai abām grib man pieskarties.

FOTO: no personīgā arhīva

Inga Grundmane,
homeopāte un pediatre

*Dažkārt nespēja pašam
aizmigt un gulēt savā
gultā var liecināt par
nepietiekami attīstītām
pašregulācijas spējām.*

Visbiežāk bērni kontaktu ar vecāku naktī meklē tad, ja viņiem tā ir pietrūcis dienā. Tādā gadījumā varētu pārdomāt, kā dienas gaitā atrast laiku pozitīvai saskarsmei ar bērnu.

Vēlme visu laiku pieskarties vecākam varētu liecināt arī par to, ka mazulis jūtas nedrošs. Dažkārt nespēja pašam aizmigt un gulēt savā gultā var liecināt par nepietiekami attīstītām pašregulācijas spējām. Taču bērna nedrošības sajūtai var būt daudzi un dažādi iemesli. Vislabāk tos varēs palīdzēt saprast kāds zinošs speciālists, piemēram, bērnu vai ģimenes psihologs.

FOTO: <http://www.goodfon.com>

Kad būtu jāsāk uztraukties, ka mazais šad tad piečurā bikses? No kāda vecuma naktī vairs nevajadzētu čurāt?

Apmēram 95% bērnu jau trīs ar pusi gadu vecumā spēj nakti izgulēt sausu. Atlikušajiem 5% problēma ar slapināšanu gultā saglabājas ilgāk. Taču par nakts enurēzes diagnozi tā īsti var sākt runāt tikai tad, kad bērns ir vecāks par pieciem gadiem, gulta ir slapja vismaz trīs reizes nedēļā un sausais periods nav bijis ilgāks par pusgadu. Tad tā jau ir diagnoze un ir jādomā par konsultāciju pie ģimenes ārsta vai bērnu neirologa, kuri varētu uzsākt medikamentozu ārstēšanu.

No savas pieredzes es tomēr ieteiktu sākt šo problēmu risināt ātrāk, negaidot piecu gadu vecumu. Varētu izmantot kādu no alternatīvajām medicīnas metodēm, piemēram, homeopātiju vai osteopātiju. Nereti labi „strādā” arī psiholoģiskas metodes, piemēram, bērna paslavēšana par katru sausi izgulēto nakti.

Jāatzīmē, ka sava nozīme ir arī mūsdienu autiņbiksesiņu ērtumam. Agrāk, kad bērni gulēja auduma autiņos, viņi ātrāk iemācījās izgulēt nakti sausu, jo slapjie autiņi radīja nepatīkamu sajūtu. Ar modernajām autiņbiksītēm (pamperiem) to izdodas paveikt nedaudz vēlāk, jo bērniem ir lielāka komforta sajūta.

Parasti mazulis „podiņmācību” sāk apgūt aptuveni divu gadu vecumā, kad tīri dabiski rodas interese par to, ko pieaugušie dara tualetē. Visvieglāk tualetes prasmju apgūšanu ir uzsākt vasarā, ļaujot bērnam dzīvoties bez pampera un apzināties, kas tad īsti ar to čurāšanu notiek. Vēlams neatlikt „podiņmācības” apgūšanu uz vēlāku laiku (pēc 2,5 gadu vecuma), jo tad rodas dažādas grūtības saistībā ar spītības vecumu, kurā bērnam jau ir pavisam citi attīstības uzdevumi.

FOTO: <http://topwalls.net>

Vēlams neatlikt „podiņmācības” apgūšanu uz vēlāku laiku (pēc 2,5 gadu vecuma), jo tad rodas dažādas grūtības saistībā ar spītības vecumu, kurā bērnam jau ir pavisam citi attīstības uzdevumi.

Vai man būtu jāuztraucas, ka bērniņam krakšķ locītavas? Tagad dēliņam ir trīs gadi.

Visticamāk, uztraukumam nav pamata. Locītavas var krakšķēt dažādu iemeslu dēļ, taču pastiprinātu uzmanību tam vajadzētu pievērst tikai tad, ja parādās sāpes, pietūkums vai kustību ierobežojumi. Tad gan būtu nepieciešama konsultācija pie ārsta.

Ir pāris lietas, par kurām ir vērts padomāt saistībā ar locītavām. Pirmkārt, vai bērns dienā uzņem pietiekami daudz šķidrums, kas ir nepieciešams audu elastībai un tādejādi arī locītavu darbībai. Savukārt bērniem ar pastiprinātu locītavu elastīgumu, kam arī bieži ir dzirdami krakšķi, noteikti būtu jāpārdomā par apkārtējās muskulatūras stiprināšanu, nodrošinot adekvātu fizisko slodzi.

FOTO: <http://www.readsimple.com>

Silto smilšu rotaļlaukums

Vieta, kur bērniem un pieaugušajiem harmonizēt sevi radošās nodarbībās

Vita Pļaviņa

Viens no aizvadīto gadu inovatīvākajiem un praktiskākajiem Latvijas izgudrojumiem ir silto smilšu iekārta – rotaļlaukums. Idejas autore un iedzīvinātāja ir pedagoģe Diāna Timofejeva. Pavisam vienkāršoti izsakoties, silto smilšu iekārta ir smilšu kaste, kas ir piepildīta ar noteiktas frakcijas un kvalitātes smiltīm (kvarca īpatsvara dēļ). Taču atšķirībā no smilšu kastēm, kurās bērni rotaļājas ārā, vai tām, ko izmanto, piemēram, klasiskajā K. G. Junga smilšu terapijā, šīs smilšu kastes ir aprīkotas ar siltu grīdu, kuras siltumu nodrošina speciāls apsildes mehānisms. (LR patents Nr. 14 477.) Otra atšķirība ir meklējama metodikā. Silto smilšu kastē tiek izmantots ierobežots un metodiski noteikts, maksimāli vienkāršs materiālu klāsts (dabas materiāli, trauciņi, stikla bumbiņas, sieti u. c.). Kā zināms, K. G. Junga smilšu terapijā tiek izmantots plašs materiālu un figūriņu klāsts (dzīvnieciņi, cilvēciņi, pasaku varoņi, tēli, automašīnas utt.). Ir daudz vingrinājumu un uzdevumu, kuri paredz „izmantot” tikai bērna rokas vai kājas, tā pastiprinot smilšu pieskārienu spēku. Atbilstoši dabas vides estētikas metodikai dažādu vecumu bērnu aktivitātes norit atbilstoši viņu fiziskajām iespējām un vajadzībām. Līdzīgi kā citās metodikās vai terapeitiskos virzienos, nodarbību skaits, ritms, struktūra un saturs tiek formēts, ievērojot daudz nosacījumu.

Kas notiek smilšu kastē?

Ar Diānu tiekos februāra nogalē, kad plosās vīrusi un šo to no saaukstēšanās slimību burvības esmu saķērusi arī es. Tiklīdz satiekamies „Dabas vēstniecībā” Elizabetes ielā 25, kur pavisam drīz atsāksies nodarbības siltajās smiltīs, Diāna ievīsta manas kājas gaiši zilā zīda lakatiņā un ierušina smilšu kastē. Kļūst silti un mierīgi, un pavisam drīz tā vien gribas pašai ierušināties un izgulēties lāča miegā – līdz pavasarim. Tieši ar šādu mērķi – paaicināt Latvijas bērnus pasildīties rudens un ziemas aukstajos mēnešos siltajās smiltīs – 2008. gadā arī sākās pirmās smilšu kastes stāsts. Jo silto smilšu terapija (*psamotherapy*) pēc būtības nav nekā jauns – to izmanto siltajās zemēs, kur siltās smiltis ir dabiski pieejamas. Terapijas laikā cilvēkus ierok pludmales smiltīs visā augumā līdz pleciem, līdzsvarojo-

Fotogrāfijas no personīgā arhīva

Diāna Timofejeva, Dabas vides estētikas studijas „Dabas vēstniecība” vadītāja.

un harmonizējot cilvēka elektromagnētisko lauku un ļaujot cilvēkam pašam cīnīties ar fiziskās un psihiskās veselības problēmām. Taču, lai šo ideju īstenotu Latvijā, Diāna izveidoja smilšu kasti ar apsildāmo grīdu.

„Kopā ar zinātniekiem veicām pētījumus, kas notiek, ja smiltis tiek sildītas ar elektrību, un secinājām, ka smiltis zaudē savu dabisko elektromagnētisko lauku. Normālā dabas vidē smilšu elektromagnētiskais lauks atrodas zemfrekvenču diapazonā, kas cilvēkam ir dabiski atbilstošs un nodrošina organisma šūnu pašregulāciju. Visas sadzīvē lietojamās elektroierīces, tehnika un sakaru tīkli, arī mobilie telefoni, rada lauka piesātinājumu, piesārņojumu ar augstfrekvenču lauku, kurš spēj nodarīt lielu postu ikviena cilvēka organismam, bet jo īpaši mazuļiem un bēr-

niem līdz skolas vecumam. Tādēļ silto smilšu iekārtā smiltis tiek sildītas ar ūdeni, tā nodrošinot iespējami mazāko elektromagnētiskā lauka iedarbību. Smiltīm pirms ievietošanas smilšu kastē tiek ļauts „uzņemt spēku” no zemes, tās noteiktu laiku glabājot uz zemes, brīvā dabā,” norāda Diāna un pastāsta par vēl vienu eksperimentu, kurā, veicot mērījumus ar Kiriliana aparātu pirms un pēc nodarbības silto smilšu iekārtā, tika novēroti nozīmīgi uzlabojumi bērna fiziskajos un psiholoģiskajos rādītājos.

No mākslas terapijas līdz Dabas mākslas terapijai

90. gados Diāna ieguva mājturības, mākslas un kultūras vēstures skolotājas izglītību un pēc Latvijas Universitātes (LU) absolvēšanas sāka lasīt lekcijas LU. Pirmā docētā kursa nosaukums bija „Dabas materiālu kompozīcija”. Par pārsteigumu, kursa beigās pasniedzēja no studentiem saņēma atsauksmes, ka viņi šajās nodarbībās jūtas ļoti labi atpūtušies, spēj labāk saplānot laiku, koncentrēties, viņiem uzlabojas attiecības ar līdzcilvēkiem utt. „Turklāt, veidojot nodarbības, varēju būt radoša un meklēt jaunas iespējas, izstrādāt oriģinālas metodikas, kā zināšanas nogādāt pie studentiem un skolu audzēkņiem. Par radošumu, zinātkāri un profesionālo oriģinalitāti noteikti varu pateikties pasniedzējiem Kārlim Dobrājam, Aijai Zariņai, Ģirtam Muižniekam, Jānim Mitrē-

vicam, mākslas zinātniecei Sarmītei Silei. Par spēju strukturēt zināšanas paldies jāsaka Oskaram Zīdam, Astrīdai Raževai un manai pirmajai domu biedrei Agitai Akmentiņai. Par garīgo atbalstu – mākslas kibernetikas idejas autoram Jurim Soikānam, ārstam Pēterim Kļavam, Ainai Ozoliņai-Nucho, Mārai Vidnerai, Sandrai Sebri, Kristīnei Martinsonai, Zintai Airei, Andrim Buiķim un vēl daudzām personībām, kuras, visticamāk, pavisam neapzināti savas profesionalitātes un īpašās cilvēcības ietvaros manī kā

Silto smilšu iekārtā smiltis tiek sildītas ar ūdeni, tā nodrošinot iespējami mazāko elektromagnētiskā lauka iedarbību.

topošā skolotājā spēja iesēt dzīvu un radošu skatījumu uz dabu, daili un cilvēka esamību,” ar pateicību atceras Diāna. Paraleli zināšanas alkstošā dabas vēstniece kopā ar domubiedriem pabeidza mācību kursu mākslas terapijā pie Aleksandra Kopitina no Sanktpēterburgas augstskolas un kļuva par Latvijas Mākslas terapijas asociācijas biedri. „Lai arī iesākumā asociācijā iesaistījos ar patiesu interesi, vēlāk, ieguvusi apstiprinājumu savai iepriekšējo sešu gadu pieredzei un

saņemot trūkstošā idejas daļas satura apstiprinājumu, savu jauno mērķu virzienu mudināta, nogāju malā. Jo izpratū, ka dabas mākslai – estētikai – ir milzum daudz līmeņu, no kuriem terapeitiskais ir tikai viens. Jaunu studiju kursu izveide un to aprobācija, kā arī studijas LU Vides zinātnes un pārvaldības institūta doktorantūrā man ļāva arvien dziļāk un plašāk atklāt arvien jaunus apliecinājumus dabas un radošo procesu ietekmei uz ikviena vecuma cilvēka emocionālās, fiziskās un garīgās attīstības procesiem. Daba kā visu cilvēku „mamma” spēj savu mīlestību dāvēt bezgalīgi, tikai mums to jāmacās pieņemt. Un te talkā var nākt dabas vides estētika kā vienojošais posms, kurā katra liela un maza cilvēka „iekšējais bērns” spēj gūt prieku, daudzdimensionālu sajūtu pieredzi un sevī sajūst vienību ar lielo dzīvības spēku. Visi radošie procesi saistībā ar dabu ir komplicētāki, smalkāki un tamdēļ apgūstami ilgstošā laika posmā,” atzīst Diāna. Tāpēc lēnām un caur pašas pētījumiem un darbiem Diāna atklāja smilšu dziednieciskās īpašības un, konsultējoties ar ārstiem un zinātniekiem, izveidoja savu silto smilšu nodarbību metodiku, kas ir pārbaudīta nu jau piecu gadu garumā daudzu speciālistu darbā.

Pagājušā gada rudenī Diāna saņēma arī pirmo nopietno starptautisko atzinumu par šo ideju. „Latvijas Izgudrotāju dienas 2012” ietvaros notika starptautiska izgudrojumu izstāde,

Nodarbības silto smilšu kastē.

Radoša nodarbība ar krāsainajām smiltīm.

Krāsaino graudu spēles palīdz harmonizēt ģimenes locekļu savstarpējās attiecības.

kurā Latvijas kategorijā Diāna par silto smilšu iekārtas ideju saņēma galveno balvu un diplomu.

Silto smilšu efekti

Vispirms jāpasaka, ka spēles siltajās smiltīs nav medicīniskas, bet gan radošas, harmonizējošas, līdzsvarojošas un siltumu veicinošas nodarbības. Pēc Diānas novērojumiem, katram bērnam, veicot vienādas darbības vienādā vidē, rodas cits efekts – tiek atrisināta konkrētā bērniņa konkrētā problēma, par kuru visbiežāk nav nojausmas ne Diānai, ne bērna vecākiem. Šāda profilaktiska nodar-

bošanās smiltīs atklāj dažādas bērnu problēmas. „Piemēram, viena mamma veda uz nodarbībām savu bērniņu, sakot, ka vēlas samazināt viņa hiperaktivitāti. Jā, pēc nodarbībām bērniņš kļuva mierīgāks, bet paralēli tam viņš esot atsācis dzert ūdeni, par ko es nemaz nenojautu, ka tā bērnam bijusi daudzu gadu problēma. Vēl vienam puikam atrisinājās ēšanas traucējumi, viņš sāka ēst daudzveidīgāku pārtiku,” atceras Diāna un uzsver, ka pašiem mazākajiem apmeklētājiem nodarbības palīdz gan sākt runāt, gan izlīst zobiem, gan izdevies pat palīdzēt nakts enurēzes gadījumos.

Pēc Diānas novērojumiem, katram bērnam, veicot vienādas darbības vienādā vidē, rodas cits efekts – tiek atrisināta konkrētā bērniņa konkrētā problēma, par kuru visbiežāk nav nojausmas ne Diānai, ne bērna vecākiem.

Četrus gadus darbojies ar bērniem, dabas vēstniece atzīst, ka vislielākais efekts no darbošanās siltajās smiltīs ir hiperaktīviem bērniem, jo caur spēlēm smilšu kastē bērni atgūst iekšējo mieru un līdzsvaru. Taču šīs vienkāršās nodarbības ir palīdzējušas arī bērniem ar Dauna sindromu, Kornēlija de Langes (*Cornelia de Lange*) sindromu, autismu, izteiktu uzmanības deficītu. Nopietnākos gadījumos darbs ritēja ciešā saistībā ar ārstiem, pediatriem un citiem speciālistiem. Dabas vides estētikas idejas domubiedriem apvienojoties, ir izveidota biedrība, kas paredz mācības, konsultācijas un pētījumus dabas vides estētikas jomu izziņāšanā un iedzīvināšanā. Patlaban ir sagatavoti speciālisti – dažādu jomu skolotāji, fizioterapeits, logopēds, veselības atbalsta speciālists, vecmāte, speciālais pedagogs, sociālais pedagogs, psihologs un optimetrs, kas savā praksē izmanto dabas vides estētikas metodes.

Katrā Latvijas reģionā sava silto smilšu kaste

Latvijā pašlaik ir izveidotas trīs smilšu kastes un divas vēl tiek gatavotas. Tās būs Ādažos, Rīgā, Daugavpilī, Kuldīgā un Dobelē. Interesanti, ka katrā novadā ir savi iemesli, kāpēc šādas smilšu kastes ideja spēja iedzīvoties.

Piemēram, Daugavpilī par silto smilšu metodēm ieinteresējās bērnudārzs, 26. pirmsskolas iestāde

„Ziļuks”, kura strādā arī diennakts režīmā. Šajā mācību iestādē ar tās vadītājas A. Jukšas iniciatīvu dabas vides estētikas metodes apgūst 15 iestādē strādājošo pedagogu. No 2012. līdz 2014. gadam iestāde darbojas Eiropas Savienības mūžizglītības programmas „Comenius” apakšprogrammas finansētajā daudzpusējās partnerības projektā „Māksla – pasaule bez robežām”, kura ietvaros ar dabas vides estētikas idejām un savu pieredzi dabas materiālu izmantošanā bērnu tēlotārdarbībā tiek iepazīstināti Vācijas, Polijas, Rumānijas, Bulgārijas un Turcijas kolēģi. Dabas vides estētikas metodes bija pamatā arī 2012. gadā realizētajam projektam „Elektroniskā mācību materiāla izstrāde „Bērnu emocionālā audzināšana dabas vidē””, kuru finansēja Valsts izglītības attīstības aģentūra un Izglītības un zinātnes ministrija. Patlaban ar izstrādāto elektronisko materiālu var iepazīties portālā „skolas.lv”, Mācību materiālu sadaļā.

Kuldīgas novadā Pelču Speciālajā internātpamatskolā – attīstības centrā silto smilšu iekārta darbību sāks jau martā. Pēc vadītājas I. Oļenas nodoma, tā tiks izvietota Sensorajā istabā un sniegs atbalstu pedagogu darbā ar bērniem. Dabēlē no šā gada septembra tā priecēs bērnus pirmskolas izglītības iestādē „Spodrītis”. Savukārt Rīgā, Elizabetes ielā 25, studijā „Dabas vēstniecība” siltās smiltis jau gaida bērnus un vecākus. Ādažos silto smilšu pieskārienus varēs baudīt sadarbībā ar Bērnu un jauniešu attīstības centru „Sauls stariņi”.

Taču ir vēl arī citas tehnikas, ko izstrādājusi Diāna. Piemēram, krāsaino graudu un krāsaino smilšu spēles. Krāsaino graudu spēļu metode ļoti labi palīdz ģimenes locekļu savstarpējo attiecību harmonizēšanā. „Nodarbībā brīvā, nepiespiestā vidē bērns un vecāks caur dabas materiāliem atklāj kopīgo radošo dimensiju, kurā viņiem ir iespējams sazināties un vienoties, iesākumā par estētiskām, krāsu un formu lietām, bet pēc tam sapratne un saskaņa ieplūst arī savstarpējās attiecībās. Nereti ir tā, ka atnāk vecāki ar satrauktu bērnu, bet pamazām nodarbībās viņš iegūst

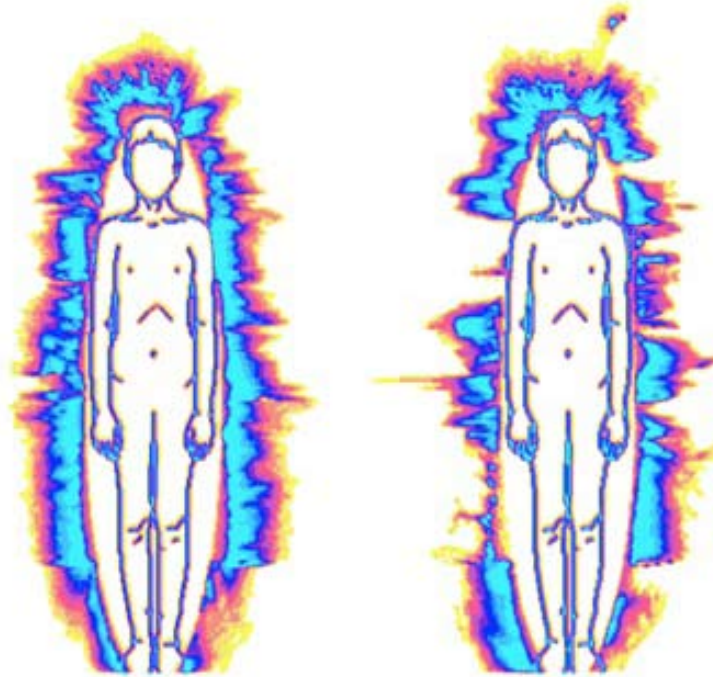
zināmu līdzsvaru, un ģimenē sākas jauns sapratnes veidošanās posms, jo bērns ir mainījis savas emocionālās izpausmes, bet shēma, kādā veidojas ģimenes attiecības, ir palikusi vecā. Viens ģimenes loceklis ir mainījies, un izmaiņām jāseko arī pārējos.

Pats būtiskākais, ka process vairāk risinās radoša procesa vai rotaļu veidā, bez pamācībām, bez apziņas iespringuma. Varētu teikt, ka daba saliek visu pa plauktiņiem – vecāki sāk dzirdēt bērnus, un bērni sāk dzirdēt vecākus. Tie ir spilgtākie un biežāk dzirdētie vārdi, ko vecāki man teikuši pēc nodarbībām,” stāsta Diāna.

Patlaban Diāna turpina savu ceļu, nu jau mācot pedagogus un citus speciālistus strādāt ar siltajām smiltīm, krāsainajām smiltīm un citām dabas vides estētikas tehnikām. Novēlam vien veiksmīgu ceļavēju!

Veicot mērījumus ar Kiriliana aparātu, pirms un pēc nodarbības SILTO SMILŠU IEKĀRTĀ, tika novēroti nozīmīgi uzlabojumi bērna fiziskajos un psihoemocionālajos rādītājos

Atšķirības bērna aurā pirms un pēc nodarbībām.

Speciālistu pieredze apstiprina, ka darbošanās silto smilšu iekārtā:

- Sniedz dziļu relaksāciju
- Stiprina realitātes izjūtu
- Aktivizē taustes sajūtas
- Stimulē sīko motoriku
- Veicina sociālās saskarsmes spējas
- Nomierina hiperaktīvus bērnus un aktivizē pasīvos bērnus un aktivizē pasīvos
- Attīsta koncentrēšanās spējas
- Bagātina verbālo izteiksmi
- Aktivizē mācīšanās spējas
- Stiprina attiecības ģimenē

Vīrietis tēvs ģimenē – kas atrodas aizkadrā?

Ieskats priekšstatu attīstībā par tēva lomu Latvijā

Pārdomās un pētījuma rezultātos dalās Latvijas
Universitātes doktora zinātniskā grāda
pretendente pedagoģijā

Nora Jansone-Ratinika

Ik uz soļa sastopamies ar diskusijām par to, kā mainījusies pasaule, kurp ejam un kā individuālam veidojams viedoklis par 21. gs. aktualitātēm. Līdztekus sociokultūras pārmaiņām sabiedrības līmenī gluži likumsakarīgi mainījusies arī ģimene un attiecības tajā. Varam runāt ne tikai par strukturālām pārmaiņām tās modelī, bet arī par attiecību kanonu reorganizāciju. Kas noteiktiem pagātnes laikmetiem un sabiedrībām bijis derīgs un atzīstams, mūsdienās vairs netiek uzlūkots tik viennozīmīgi. Ģimene gadsimtu gaitā nemainīgi uzskatīta par vienu no dzīves pamatvērtībām, kas cilvēku sugu atklāj ne tikai kā *Homo Sapiens*, bet arī *Homo Familiaris* (T. Fleming), tādējādi apliecinot indivīda vajadzību pēc piederības un ģimeniskās vides. Taču mūsdienās šī sabiedrības miniatūrdaļiņa uzlūkojama jaunās variācijās.

Šoreiz procesi, kas vērojami ģimenes institūtā, uzlūkoti, polemizējot tēva lomu tajā. Ar ģimenes demokratizācijas tendencēm un dzimtes stereotipu pakāpenisku liberalizāciju mainījusies arī perspektīva, kādā šodien vērtējama vīrieša tēva loma sabiedrībā un ģimenē. Ne velti minēti abi sociālie statusi, lai pievērstu uzmanību tam, ka, kļūstot par vecākiem, mēs nezaudējam iepriekš iemantotās identitātes, bet gan pievienojam tām jaunu – tēva un mātes – lomu, cenšoties to dabiski un veiksmīgi integrēt savā ikdienas ritumā.

Lai veidotu priekšstatu par to, kāda tad ir tēva loma mūsdienās, nepieciešams definēt pašu jēdzienu, kura būtība neizgaismo tikai bioloģisko aspektu, bet gan vairāk koncentrējas uz funkcionālo. Respektīvi, par pilntiesīgu tēvu varam dēvēt vīrieti, kurš ne tikai piedalījies bērna radīšanā, bet arī aktīvi darbojas viņa aprūpē un audzināšanā. Lai gan tēva iesaiste bērna audzināšanā ir problemātiskas primārais fokuss, tomēr nevaram tēvu skatīt atrauti no kopējā ģimenes un līdztekus arī sabiedrības konteksta.

Audzināšanas pieejas ģimenē

Tādējādi, ģimenei mainoties no tradicionālas jeb patriarhālas uz transformatīvu, pakārtoti notiek izmaiņas arī vecāku audzināšanas pieejās, savstarpējās attiecībās, lomu un

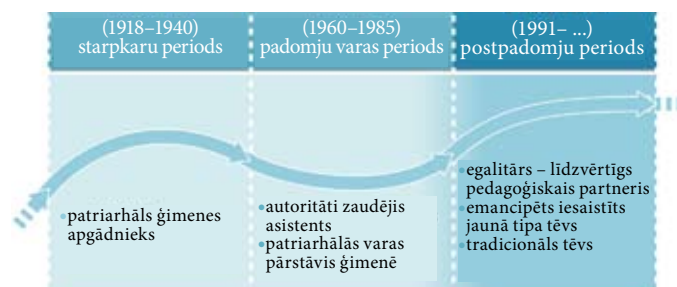
pienākumu dalījumā. Par tradicionālu ģimeni uzskatāma savienība, kurā vecāki ierasti nosaka normas un vērtības, kuras autoritāri tiek nodotas tālāk nākamām paaudzēm. Šādā audzināšanas pieejā dominē vecāku radīta izpratne par to, kas vērtīgs, kas labs un ļauns, pareizs vai izskaužams. Likumsakarīgi – par audzināšanas mērķi un vēlamu rezultātu noteikta bērna paklausība.

Laikam ejot un sabiedrībai mainoties, pamazām iedzīvīnot liberalizācijas tendences arī ģimenes dzīvē, varam sākt runāt par emancipēto pieeju arī audzināšanā, kas raksturo pāreju uz jau pieminēto transformatīvo ģimenes modeli. Šādas vecāku un bērnu attiecības ir orientētas uz brīvības deleģēšanu un uz bērna patstāvības attīstīšanu kā augstāko mērķi.

Savukārt līdzvērtīgās jeb egalitārās attiecībās, kas arīdzan reprezentētas transformatīvā ģimenes modelī un vairāk raksturīgas postmodernai sabiedrībai – ne tikai bērna audzināšanā, bet arī vecāku savstarpējās attiecībās –, par galveno vērtību uzskatāma sadarbība.

Tēva lomas evolūciju atklāj mediji

Šāds dalījums palīdz veidot pamatu arī tēva lomas tipoloģijai dažādos laika periodos. Plašu informāciju par atšķirīgiem vīrišķības priekšstatiem un tēvam piedēvēto nozīmi, viņa lomas izpratni vēsturiskā perspektīvā sniedz noteiktos posmos izdotie drukātie mediji. Veiktajā pētījumā izanalizēti triju mediju („Audzinātājs”, „Skola un Ģimene” un „Mans Mazais”) teksti, kuri atbilst šādiem Latvijas vēstures periodiem: starpkaru (1918–1940), padomju varas (1960–1985) un postpadomju periodam – kopš Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā.

Attiecīgo laika posmu sociokulturālo situāciju, valdošo ideoloģiju un tai atbilstošo vērtīborientāciju uzskatāmi atspoguļo šajos periodos izdotie žurnāli, kuru izpētes ak-

tualitāti noteicis fakts, ka medijiem neapstrīdami ir liela vara sabiedriskās domas ietekmēšanā, tāpēc joprojām arī mūsdienās tie uzskatāmi par būtisku sabiedrības un indivīda informēšanas, izglītošanas un arī audzināšanas instrumentu. Tas savukārt ieskicē neatbildamu jautājumu par to, kam pārmaiņu procesos piedēvējama primāra loma – sabiedrībai vai indivīdam. Atbildei jāsaaka, ka šie divi komponenti, visticamāk, vienlīdz stipri ietekmē viens otru. Respektīvi, mainoties sabiedrībai, mainās arī indivīds – un pretēji. Žurnālos publicētajos tekstos ietvertu ideju izpēte liecina, ka priekšstati par tēva lomu šajos vēstures periodos bijuši ļoti atšķirīgi.

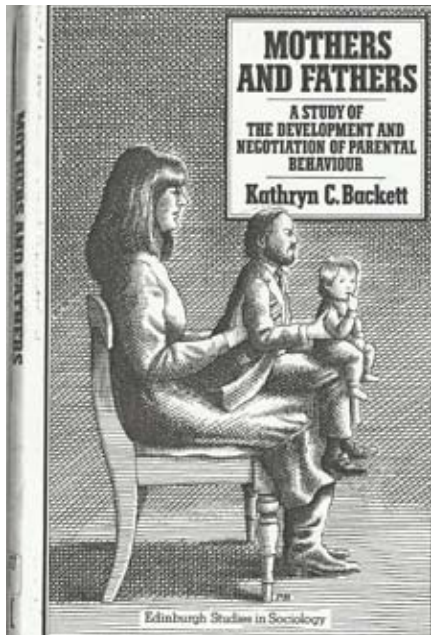
Kādu tēva lomas izpratnes virzību atklāj un veido mediji?

Starpkaru periodā popularizētas patriarhālās, kristīgās vērtības gan ģimenē, gan sociālajā telpā. Tas, jāatzīst, viesa noteiktu kārtību un skaidrību gan cilvēku domāšanā, gan arī darbībā. Kristīgās vērtības valstiskā līmenī reprezentēja politiskie vadoni, savukārt ģimenē pārstāvēja tēvs. Tēvs šajā laikā tēlots kā atbildīgs, rūpīgs un gādīgs ģimenes apgādnieks un aizstāvis. Vīrie-

Fotogrāfijas no personīgā arhīva

ša autoritāte ģimenē un pēdējā – izšķirošā vārda – tiesības nebija diskutablas nedz sievai, nedz arī bērniem. Lai gan tēvs faktiski pildīja viņam deleģētos pienākumus – rūpējās par ģimenes pārtību un drošību –, tomēr attiecībās ar bērniem viņš bija visai distancēts, nododot bērnu ikdienas aprūpi un sadzīviskus audzināšanas jautājumus sievas pārziņā. Ģimenei bija izteikti raksturīgs sievišķo un vīrišķo pienākumu dalījums, kurā katrs no tās locekļiem savu lomu arī akceptēja.

Pēc Latvijas Republikas teritorijas aneksijas 1940. gada 17. jūnijā tā kļuva par Padomju Sociālistisko Republiku, kas – likumsakarīgi – iniciēja straujas politiskas, ekonomiskas un ideoloģiskas pārmaiņas visās sociālajās struktūrās un arī ģimenē. Lai gan plaši un kategoriski propagandēts patriarhālās sabiedrības noliegums un komunisma ideju glorificēšana, tomēr, tāpat kā starpkaru periodā, ģimenes attiecības konstruētas, balstoties patriarhālās sabiedrības standartos, un ģimenes modelis atbilst tradicionālajam. To pašu gan nevar apgalvot, raksturojot attiecības šajā periodā, kuras caurvija deformētās dzimumu vienlīdzības idejas jeb centieni mehāniski „novienādot” sievietes un vīriešus. Sludinātā vienlīdzība būtībā izpaudās tikai nodarbinātībā, jo rūpes par mājsaimniecību un bērnu audzināšanu joprojām palika sievietes atbildības sfēra, kas „veiksmīgi” tika arī pamatots ar „dabiski” augstāku pedagoģiskās kompetences līmeni nekā vīrietim. Šajā periodā veidots specifisks, mums visiem tik labi zināmais t. s. visu varošās sievietes/mātes tips, kas monopolizēja sievietes pozīcijas ģimenes dzīvē, tādējādi faktiski izslēdzot tēvu no dalības bērnu aprūpē un audzināšanā, kā arī aktualizējot tēva un vīrieša autoritātes devalvāciju privātā sfērā – ģimenē. Arī ideoloģizētais divpusēji konstruētais vīrieša/tēva tēls

izgaismoja padomju varas periodam tipiskos vīrišķības šablonus. No vienas puses, lozungu formā tika skandēta nepieciešamība pēc pastiprinātas iesaistīšanās – atbilstoši politisko vadonu reprezentētajam iesaistītā un rūpīgā tēva ideālam. Taču, no otras puses, tika propagandēts uzskats, ka māti bērnu audzināšanā neviens nevar aizstāt, tādējādi secinot, ka nav sevišķas nepieciešamības pēc „pārlieku” augstu prasību uzstādīšanas tēvam. Padomju varas periodā izveidojusies gan konkrēta nosaukuma, gan attiecīgas saturiskās izpratnes vīrišķības tips – „padomju tēvs”, kas paredzēja, ka vīrietis galvenokārt pilda ekonomiskās saistības pret sievieti un bērniem, taču bērna audzināšanā neiesaistās vai saglabā distantu pozīciju. Tā faktiski tika turpināta jau gadsimtiem pastāvošā tradīcija par lomu sadalījumu ģimenē.

Jaunu lappusi ierasto tradīciju pārvērtējumā ver tā dēvētais postpadomju periods, kurā pastiprināti aktualizēti dzimuma līdztiesības jautājumi, pakāpeniski mainot priekšstatus par tēva nozīmi ģimenē. Šajā periodā, kura aculiecinieki esam arī paši,

aizvien nav rasta noteikta konsekvence jautājumā par to, kādam būtu jābūt ideālam tēvam. Daļa sabiedrības sliecas atbalstīt tradicionālās patriarhālās normas un praksi, daļa meklē līdzsvaru starp tradicionālo un transformatīvo atzaru, savukārt pēdējie pieņemto lēmumu veiksmīgi apliecina savu ģimeņu ikdienas praksēs, iedzīvinot līdzvērtību sadzīvē. Šādu aktuālo situāciju pauž ne vien žurnāla „Mans Mazais” slejas, bet arī

apliecina pētījumā aptaujātie vecāki. Tēvi un mātes, izvaicāti par viņu uzskatiem, vēlmēm un to īstenošanas iespējām ikdienā, atzīst, ka lielākoties orientējas uz līdzvērtīgu jeb egalitāru ģimenes modeli, taču to pilnvērtīgi realizēt praksē traucē noteikti šķēršļi. Gan paši tēvi, gan arī mātes vēlas, lai vīrietis sava bērna dzīvē iesaistītos vairāk, kļūstot ne tikai par t. s. „nedēļas nogales” vai „rotaļtēti”, bet esot klāt regulāri, pazīstot savu bērnu un izjutot īpašu emocionālo tuvību. Turklāt minētās lietas darot ne tikai vajadzības spiests vai cenšoties atbilst sabiedrības uzstādījumam, bet gan pats izjutot pēc tā nepieciešamību. To visprecīzāk vārdos izsaka citāts no kāda tēva intervijas: „*Nevaru iedomāties, ka varētu nebūt savam bērnam klāt, palaist garām kaut ko viņa attīstībā, neatbildēt uz kādu viņa vajadzību. Ne tikai bērnam, bet arī man taču to vajag!*” Tātad aizvien vairāk tēvi paši izrāda vēlmi un arī meklē iespējas līdzvērtīgi pedagoģiski sadarboties ar bērna māti. Taču gan tēvi, gan pašas mātes atzīst, ka viens no būtiskākajiem šķēršļiem rodams cilvēku domāšanā un attieksmē, kas atklāj stereotipiskus uzskatus par jādabūtību – „ideālu” tēvu, „ideālu” māti un, protams, „priekšzīmīgiem” bērniem. Sabiedrībā joprojām pastāvoši noteikti domāšanas modeļi ir tie, kuri:

► mātei liek pārņemt varas grožus audzināšanā savās rokās, tādējādi tēvam ierādot otro vietu;

► vīrietim vairāk raizēties par to, vai viņš spēs sagādāt ģimenei „māmutu”, nekā apliecināt savu emocionālo tuvību;

► sabiedrībai nosodīt māti, kuras

NĀKOTNES ĢIMENES = EGALITĀRA ĢIMENES

► Vecāku audzināšanas pieeja balstīta pelnītas autoritātes iemantošanā, līdzvērtīgā savstarpēji bagātinošā sadarbībā

► Liberāls un līdzvērtīgs pienākumu, atbildības un uzvedības dalījums

► Divu pelnītāju ģimene

► Par vecāku pedagoģisko kompetenci liecina situācija, kurā viens vecāks nav labāks vai vērtīgāks par otru, bet gan abi ir līdzvērtīgi pedagoģiskie partneri

► Būtisks ir regulārs katra ģimenes locekļa pašvērtējums un vēlme „augt” – kļūt labākam

► Nepārtraukti norit savstarpējā mācīšanās, tostarp bērniem mācot un audzinot arī vecākus

► Ģimene, kurā ikviens tās loceklis akceptē savu lomu un jūtas komfortabli un dabiski

emancipētās nostājas „dēļ” tēvs „ir spiests” izmantot bērna kopšanas atvaļinājumu;

► sievietēm brīnīties par tēvu, kurš arī darba dienā ierodas rotaļlaukumā ar savu ķiparu;

► bet ģimenes ārstam labāk svarīgāku informāciju par bērna attīstību vēstīt mātei, nevis tēvam.

Tā varētu minēt neskaitāmas iezīmes, kuras mūsdienās vērojamas veikalos, uz ielas un pie katras ģimenes pavarda. Tomēr mūsdienu tradicionālo ģimeni un konservatīvo uzskatu izpausmes vairs nav tieši salīdzināmas ar vēstures periodos raksturoto, jo šodien gan mazuli no-

vannot, gan ļaut mīļi ieritināties klēpī, pirms naktsmiera izlasīt iemīļoto pasaku vai gluži vienkārši būt blakus var arī tētis. Tomēr aizvien, šķetinot jautājumus par bērna audzināšanu un skološanu, mēs vairāk dzirdam izskanam mātes vārdu. Jāsaka, ka vienā dienā, protams, nav maināms tas, kas bruģēts gadu desmitiem, taču šodien mēs varam runāt par jauna ceļa sākumu virzienā uz ģimeni, kurā visiem tās locekļiem ir būtisks ikviens ģimenei nozīmīgs jautājums, kurā kopīgu mērķu un labizjūtas sasniegšana ir būtiskāka par pieņemtiem uzvedības modeļiem un sabiedrībā akceptētu noteiktu lomu dalījumu.